

Land Art Expositie

19 augustus - 28 oktober 2018

ON THE MOVIE

**WATERLINIE
MUSEUM**

**NATIONAAL
BOMENMUSEUM
GIMBORN**

LAAT JE VERWONDEREN DOOR HET BOMENRIJK

Inhoud

On the Move - Inleiding	3
Het Nationaal Bomenmuseum Gimborn	4
Het Waterliniemuseum Fort bij Vechten	5
Land Art: Kunst met natuurkracht	7
Lidwina Charpentier	10
Peggy Eras	11 - 12
Jan Everwijn	13
Hedy Hempe	14
Peter Huibers	15
Chiel Kuijl	16 - 17
Natasja van der Meer	18
Hester Pilz	19 - 20
Johan Sietzema	21
2 Jos Smink	22
Gonda van der Zwaag	23
Plattegrond Bomenmuseum	24
Plattegrond Fort bij Vechten	25
Fietsroute	26

On the Move - Inleiding

Door: Peggy Eras en Elganen Jelsma, curatoren

De Land Art-tentoonstelling 'On the Move' is een interessante en nieuwe samenwerking tussen twee Utrechtse musea: het Waterliniemuseum Fort bij Vechten en het Nationaal Bomenmuseum Gimborn. Beide hebben een unieke locatie waar thema's als natuur en water een grote rol spelen. De tentoonstelling is bedoeld om mensen hernieuwd kennis te laten maken met het Nationale bomenmuseum Gimborn te Doorn en het Waterliniemuseum Fort bij Vechten te Bunnik. Door middel van Land Art-kunstprojecten slaan we een brug tussen de beide locaties en bewegen we mensen om mooie plekken in de provincie Utrecht te (her)ontdekken. De musea liggen op fietsafstand van elkaar. Een route van 15 km tussen de musea is opgenomen in dit boekje.

3

Beweging

Natuur en water zijn continu in beweging. Een eigenschap die zij met ons mensen delen. Elf professionele hedendaagse kunstenaars hebben zich door deze continue beweging laten inspireren en er Land Art-kunst van gemaakt. Al reagerend op de (natuurlijke), bewegende omgeving en ter plekke opgebouwd. Grote werken van zeer diverse materialen en met unieke verhalen.

Kunstenaars

De deelnemende kunstenaars zijn: Lidwina Charpentier, Peggy Eras, Jan Everwijn, Hedy Hempe, Peter Huibers, Chiel Kuijl, Natasja van der Meer, Hester Pilz, Johan Sietzema, Jos Smink, Gonda van der Zwaag.

Het Nationaal Bomenmuseum Gimborn

“Laat je verwonderen door het bomenrijk...”

Het Nationaal Bomenmuseum Gimborn in Doorn is de grootste bomentuin van Nederland. Met kronkelende paden, slingerende waterpartijen, een grote heidetuin, bijzondere doorkijkjes en een enorme boomhut. Op 29 hectaren is een wereldberoemde collectie van 3000 soorten bomen en struiken verzameld uit alle delen van de wereld.

Max von Gimborn, de stichter, startte deze verzameling al in 1925. Nu is het een unieke plek waar jong en oud zich kunnen verwonderen over het bomenrijk en beseffen dat bomen onze zuurstoffabrieken zijn. De motoren van alles wat leeft.

Door het jaar heen organiseert het Bomenmuseum allerlei evenementen, concerten, kunstexposities en kinderactiviteiten.

41

Het Waterliniemuseum Fort bij Vechten

“Het geheime wapen van Nederland”

Het Waterliniemuseum is gevestigd op Fort bij Vechten, één van de grootste forten en hét icoon van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Ook de natuur op het Fort is bijzonder, van vleermuizen tot eiken en knotwilgen. Het is een echt familiemuseum, nieuwgebouwd in 2015, deels onder de grond en achter de oude gebouwen. In een interactieve ontdekkingsstocht komt u van alles te weten over de waterlinie. De onderwerpen worden op speelse en moderne manier getoond en u kunt zelfs een virtuele parachutesprong maken. Fort bij Vechten ligt op een unieke plek in het landschap van Nederland, namelijk op de grens van de Romeinse Limes en in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Er zijn dus nogal wat verhalen te vertellen.

Naast de interactieve tentoonstellingen zijn er evenementen, activiteiten en tijdelijke exposities, zoals de populaire Doe expo ‘De Waanzinnige Boomhut’ en ‘Het Landschap Omarmen’ van Hester Pilz.

5

Land Art: Kunst met natuurkracht

Door: Diana Kostman, kunsthistorica

De verhouding tussen mens en natuur is lastig. Enerzijds fascineert de natuur, raakt de mens erdoor geïnspireerd of komt men er tot rust maar anderzijds vernietigt de mens de natuur en is men bang voor de ongerepte krachten hiervan. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat, mede door deze tegenstellingen, kunstenaars al eeuwenlang voor inspiratie naar de natuur kijken.

In de vroegmoderne kunst van de negentiende eeuw resulteerde dit in de blik van de Romantiek. Kunstenaars als Caspar David Friedrich, William Turner en Barend Cornelis Koekkoek gebruikten het landschap vaak als uitgangspunt van hun schilderijen en trachtten vooral de bezieling en de grootsheid hiervan in hun werken weer te geven. Zij plaatsten onder meer de kwetsbaarheid van de mens tegenover de oerkracht van de natuur.

71

In de jaren zestig van de twintigste eeuw deed de natuur op een nog meer overweldigende wijze haar intrede in de kunst met de opkomst van de Land Art, in het Nederlands ook wel Landschapskunst genoemd. Kunstenaars verzetten zich tegen de commercialisering van het galeriewezen en zochten naar alternatieve kunstvormen wat naast de Land Art ook resulteerde in de opkomst van de conceptuele kunst. Kunst werd letterlijk buiten de gevestigde kunstwereld bestaande uit museum en galerie geplaatst en grote en kleinere projecten in de natuur werden opgezet.

Hoewel dit voornamelijk gezien werd als een Amerikaans fenomeen, mede door de ruige natuur die op dat continent te vinden is, werden ook in Nederland diverse Land Art-projecten opgezet. Bekende voorbeelden hiervan zijn 'De Groene Kathedraal', nabij Almere, uit 1987 van Marinus Boezem en het

project 'Broken Circle and Spiral Hill', gerealiseerd in Emmen in 1971, door Robert Smithson.

Deze kunstwerken hebben met elkaar gemeen dat niet alleen de kunstenaar als schepper ervan wordt gezien maar dat ook de natuur zelf een creatieve kracht is die het kunstwerk bepaalt. Een andere overeenkomst is dat de kunstliefhebber die de werken wil bewonderen, moet reizen vanuit de vertrouwde stedelijke museale wereld om de kunst in een nieuwe context in het landschap te kunnen aanschouwen.

8 'De Groene Kathedraal' is opgebouwd uit 178 Italiaanse populieren die geplant zijn in de vorm van de plattegrond van de kathedraal van Reims uit de 13e eeuw. Op iedere plaats waar in de oorspronkelijke kathedraal een pilaar gebouwd is, liet Boezem een populier planten. Deze bomen groeien op natuurlijke wijze waardoor zij uiteindelijk ook ten prooi zullen vallen aan de vergankelijkheid. Dit maakt een essentieel onderdeel uit van Boezems plan. Het is een gedachte die bij veel Land Art-kunstenaars terugkeert.

Eerdergenoemde 'Broken Circle and Spiral Hill' van de Amerikaanse kunstenaar Robert Smithson werd aanvankelijk ook vanuit de vergankelijkheidsgedachte ontworpen. Het kunstwerk, grotendeels opgebouwd uit een zandafgraving en een landtong van zand in het water ('Broken Circle'), zou uiteindelijk opgaan in de natuur zoals ook het geval was met Smithsons beroemdste ontwerp 'Spiral Jetty' in het Great Salt Lake in de staat Utah dat al meerdere malen volledig onder water verdwenen is.

In Emmen wilde men echter dat het werk van Smithson permanent zou blijven en daarom heeft de kunstenaar aanwijzingen gegeven hoe het werk te conserveren. Dat neemt echter niet weg dat de oorspronkelijke vorm van het kunstwerk inmiddels is veranderd door natuurlijke invloeden.

De vormtaal van de Land Art-kunstenaars doet vaak denken aan de religieuze plaatsen van weleer. Dat kan zoals in het geval van Boezem, de kathedraal zijn, maar ook een mysterieuze plaats als het Engelse Stonehenge.

Land Art is niet alleen een stroming uit de jaren zestig, maar is momenteel actueler dan ooit. Natuurbehoud is een serieuze zaak geworden en de samenwerking tussen kunst en natuur kan daar een belangrijke rol in spelen.

In de tentoonstelling 'On the Move' worden kunstenaars gestimuleerd een dialoog met het landschap aan te gaan, waarbij de ene keer de kunst versterkt wordt door het landschap en de andere keer de kunst het landschap juist benadrukt. De oerkracht van de natuur is daarbij één van de inspiratiebronnen, zoals blijkt uit het werk van Hester Pilz, een hedendaagse Nederlandse kunstenaar die zich bezighoudt met de connectie tot de aarde die het leven heeft voortgebracht. Evenals Boezem en Smithson maakt ook zij gebruik van natuurlijke materialen en zijn het de natuurlijke processen die haar fascineren. Dit resulteert in Land Art-projecten die de toeschouwer zullen verblijven en leiden tot een verwondering voor niet alleen de kunsten, maar ook voor het overweldigende van de natuur zodat we met dezelfde blik het landschap kunnen zien als Friedrich en Turner voor ons.

Lidwina Charpentier

Oberuzwil (CH) - 1957

lidwinacharpentier.nl

Vreemdelingen VI

'On the Move' zijn de 'Vreemdelingen'. Geïntegreerd al dan niet, reizen ze door NL en BE. Een installatie geïnspireerd door natuur en cultuur. De onderdelen van 100% wol van geschoren schapenvachten uit de omgeving heeft een boom(dit keer de Thuja plicata, de Reuzen Levensboom) om tot beeld te komen.

Naast het vluchtelingenvraagstuk zijn de woekeringen die je in bomen kunt vinden als vreemde objecten een inspiratiebron. Veel mensen die naar Europa migreren, komen uit regio's waar schapen een belangrijke rol spelen. Schapen herinneren aan 'thuis' of vroeger.

Foto: Peggy Eras

Locatie: Bomenmuseum en Waterliniemuseum

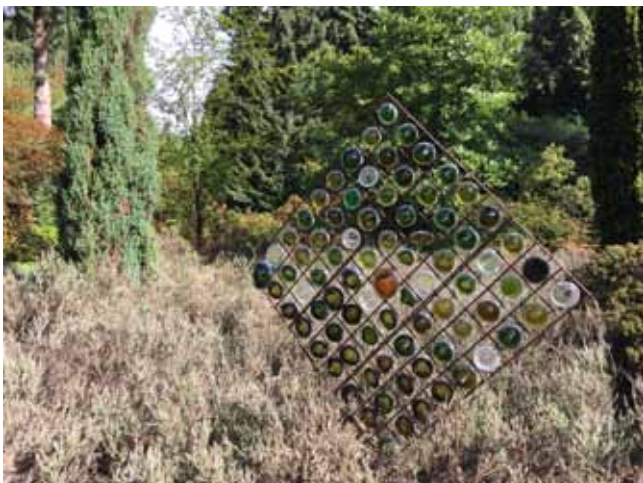
Peggy Eras

Tilburg - 1955

peggyeras.nl

Kunst bos

Bomen zorgen er voor dat er zuurstof in de lucht komt, zodat wij kunnen leven. Bomen zorgen er ook voor dat we diversiteit in het landschap krijgen. We verplaatsen bomen van het ene land naar het andere om te kijken of ze in een andere habitat net zo goed gedijen als in het land van herkomst. Door de mens wordt de natuur aangetast, denk aan de luchtvervuiling, opwarming van de aarde, gat in de ozonlaag. De brug zorgt voor de verbinding tussen bestaande bomen en kunstbomen. Wie weet hebben we straks geen bomen meer en alleen nog maar zo'n bos, een kunst-bos!

Peggy Eras

Tilburg - 1955

peggyeras.nl

Wereldreis

Mensen zijn al sinds mensenheugenis in beweging. Denk aan volkeren die verder trekken op zoek naar vruchtbare grond om te kunnen bestaan. Landveroveringen, het uitdragen van een geloof, ontdekkingsreizigers en nu de migratie. Ook producten zijn continu in beweging, denk aan de import en export van goederen door de lucht over water per trein of over de weg. Al deze stromen zijn tegenwoordig ook te volgen via internet track-and-trace. De wereld wordt groter of kleiner, hoe je het bekijkt, alles is bereikbaar of verkrijgbaar. Deze flessenbodems komen uit verschillende landen, worden daar weer gerecycled en de fles met inhoud wordt weer geëxporteerd. Zo blijft het 'On the Move'.

Locatie: Bomenmuseum

13

Jan Everwijn

Zuidzande - 1950

janeverwijn.nl

Reflections On the Move

Licht beweegt, stroomt... - Verandert van richting door reflectie op water, op spiegelen oppervlakten. - Reflecties in spiegels zetten de omgeving in een ander perspectief. - Veranderende perspectieven zetten toeschouwers op een ander been, laten toeschouwers bewegen. - Laten toeschouwers op een ander manier naar hun omgeving kijken. - Een omgeving die mee-beweegt, mee-stroomt in de veranderende perspectieven. - De luchten in beweging veranderen het stromen van het licht. Het licht stroomt tussen de bomen door, gefilterd door bladerdak. - Versterkt door de vertekenende weerspiegelingen. Bewegend en stromend licht gecombineerd met bewegende bladeren en bomen.

Foto: Hedy Hempe

Hedy Hempe | Natuurlijk Werk

Geleën - 1968

natuurlijkwerk.nl | hedyhempe.nl

Gebundeld riet

Wat Natuurlijk Werk betreft staat het riet symbool voor de aanwezigheid van water en wind. Ons land is ondenkbaar zonder riet, langs elke sloot, rivier of plas is wel riet te vinden. Het riet trekt door het hele land en groeit behalve in en aan de waterkant ook langs spoorwegen en akkerranden. Het riet is niet alleen beeldbepalend element in het landschap maar het is ook toepasbaar als materiaal: voor rieten daken en in sommige landen worden van riet boten en huizen gemaakt. Ik wil het riet voor het voetlicht brengen door het uit haar context te halen: stromend water en ruisend riet gebundeld in een ruimtelijk object.

Locatie: Bomenmuseum

Foto: Peter Huibers

15

Peter Huibers

Haarlem - 1957

perpetermobile.nl

Evenwicht in beweging

“Ware rust is niet het ontbreken van beweging, het is evenwicht in de beweging.”

Deze uitspraak van Feuchtersleben, een Oostenrijkse filosoof (1806-1849), brengt precies onder woorden wat ik met mijn installatie wil laten zien.

De mobiles zijn altijd ‘On the Move’ en blijven je verwonderen door de onvoorspelbaarheid van het spel van de wind met de ‘stokken’.

Rust en beweging lijkt een tegenspraak maar niets is minder waar!

Ervaar het zelf.

Chiel Kuijl

Naarden - 1971

chielkuijl.nl

Spiegeling

Het uitgangspunt in mijn werk is organische groei. Mijn werk maakt een evolutieproces mee, steeds stap na stap. Er zijn in de loop van de tijd verschillende stromen ontstaan. De dingen die ik maak zijn meestal samengesteld en opgehangen: ik verbind veel kleine dingen tot een groter geheel. Mijn belangrijkste materiaal is altijd touw.

Locatie: Waterliniemuseum

17

Chiel Kuijl

Naarden - 1971

chielkuijl.nl

Schommelnetwerk

Mijn grote inspiratiebron is de natuur, en dan met name de waternatuur. Ik ben opgegroeid op een schip en leef nog steeds op het water, dit drukt een grote stempel op hoe mijn werk er uit ziet: de beweging van de elementen, precisie in de afwerking van het touwwerk, lange zichtlijnen en een organische manier van werken.

Kunst is voor mij het vermogen anderen mee te nemen in een ander universum. Mijn universum bestaat uit eilanden. Mijn vocabulaire bestaat uit het pogen de stromen zichtbaar te maken waar de eilanden uit bestaan en die hen zowel scheiden als verbinden.

Natasja van der Meer

Amsterdam - 1969

natasjavandermeer.nl

Pit

De natuur is voortdurend in beweging, de levenscyclus van geboorte, groei, leven en uiteindelijk sterfte vindt overal om ons heen plaats. Een zaadje draagt een belofte in zich voor een nieuw bestaan. Het heeft bijna iets magisch dat uit zo'n heel klein zaadje een hele mooie grote boom kan groeien. Als je in zou zoomen zie je hoe prachtig zo'n zaadje eigenlijk is. De vorm is al een sculptuur op zich.

Locatie: Waterliniemuseum

19

Hester Pilz

Eindhoven - 1959

hesterpilz.nl

Griendhoutmens

Ik ken een landschap buiten mijzelf en ik ken een innerlijk landschap. Een landschap gevormd door gevoelens, herinneringen, gedachten, vermoedens.

Bij het maken van mijn Land Art-werken, ontmoeten die twee werelden elkaar. Binnen en buiten. Als kind zat ik urenlang, nee dagenlang, in een boom te lezen. Ik werd helemaal één met die boom en met de verhalen uit mijn boek. Op Fort bij Vechten staat bij binnenkomst een groot mensbeeld van wilgen (griendhout), die als het ware over de waterlinie heen stapt. Binnen in het Waterliniemuseum zijn foto's van Land Art-projecten en maquettes te zien.

Hester Pilz

Eindhoven - 1959

hesterpilz.nl

Kluizenaarswoning, Nestkast en bank

Op fort bij Vechten staan naast de 'Griendhoutmens' nog een aantal beelden: de 'Kluizenaarswoning', een 'Nestkast' en de bank 'Hier begin ik, bij de Aa'. De kunstwerken staan allemaal in verband met elkaar.

Hester is geïnteresseerd in de vorm van waterlopen, maar ook in de agrarische bewerking van de grond als vormgevend proces en in ambachtelijke materialen en technieken, zoals het werken met leem en vlechtwerk met wilgentenen.

Meer informatie in haar catalogus 'Hester Pilz, Het landschap omarmen'. (Verkrijgbaar in het Waterliniemuseum)

Locatie: Bomenmuseum

21

Johan Sietzema

Leeuwarden - 1953

johansietzema.nl

Vlechtstroom

'Vlechtstroom', als een tredmolen, waar in we alles maar op z'n beloop laten.

Tot een ding in een productieketen teruggebracht, vervlechten de staken en lekke manden zich hier tot een maalstroom, bijeengehouden door een herhaling van om en om handelingen met gekromde staken en gebreid hout.

Johan Sietzema startte zijn kunstenaarschap als etser, later bouwde hij de getekende constructies met o.a. klei, leem, stro en wilgenteen in het landschap.

Zijn zoektocht is gericht op het evenwicht tussen maakbaarheid en de krachten van de natuur.

Jos Smink

Amersfoort - 1951

jossmink.nl

Wandelende tak

Onderdeel uit te maken van een groter geheel en dat zichtbaar maken in relatie met de omgeving, het landschap, de natuur, is één van de uitgangspunten in mijn werk. Op een beschouwende en relativerende wijze tracht ik hier uitdrukking aan te geven. Vanuit die achtergrond heb ik in het arboretum twee monumentaal ruimtelijke vormen geplaatst die in relatie met de bomen de gedaante aannemen van een soort wandelende tak. Onderweg naar nergens nemen zij hun plek in tussen de bomen die al eerder van elders zijn gekomen. Vanuit het thema 'On the Move' gezien lijken de twee kwetsbare gedaanten voor een dilemma te staan: should I stay or should I go. Een momentopname tussen beweging en stilstand in.

Gonda van der Zwaag

Heerenveen - 1951

gondavanderzwaag.nl

Hoornboom

Ik houd van bomen en van horens.

Bomen om hun standvastige levensdrift, oprijzend uit de aarde met vertakkingen die reiken naar het licht.

Horens om de klare lijn van hun vorm, en om hun vervaarlijke uitstraling, want bedoeld voor verdediging en aanval.

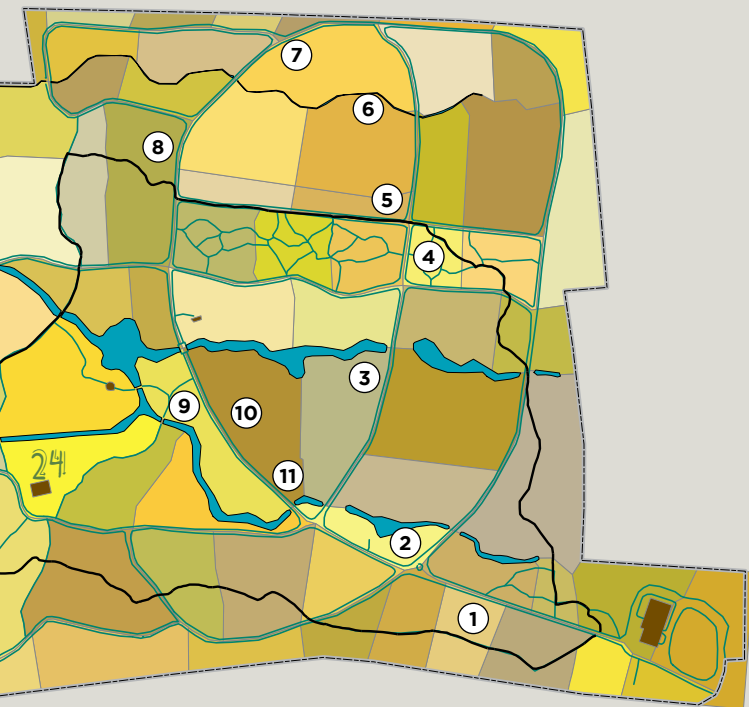
In deze installatie heb ik beide elementen bij elkaar gebracht.

De liefelijke bomen hebben scherpe punten gekregen.

Ongemakkelijk misschien, maar beter voorbereid op de strijd om het bestaan.

Op deze plek zoeken zij zich een weg.

Naar vrijheid? Naar veiligheid? Wie zal het zeggen.

Bomenmuseum Gimborn

1 - Natasja vd Meer

2 - Peggy Eras

3 - Lidwina Charpentier

4 - Peggy Eras

5 - Peter Huibers

6 - Hedy Hempe

7 - Johan Sietzema

8 - Gonda vd Zwaag

9 - Chiel Kuijl

10 - Jos Smink

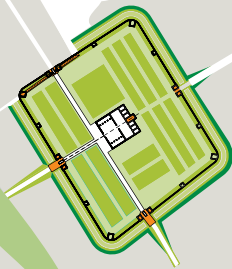
11 - Jan Everwijn

Waterliniemuseum Fort bij Vechten

- 1 - Hester Pilz
- 2 - Chiel Kuijl
- 3 - Peggy Eras
- 4 - Hester Pilz

25

Fietsknooppunten route, ca. 15 km.

Waterliniemuseum

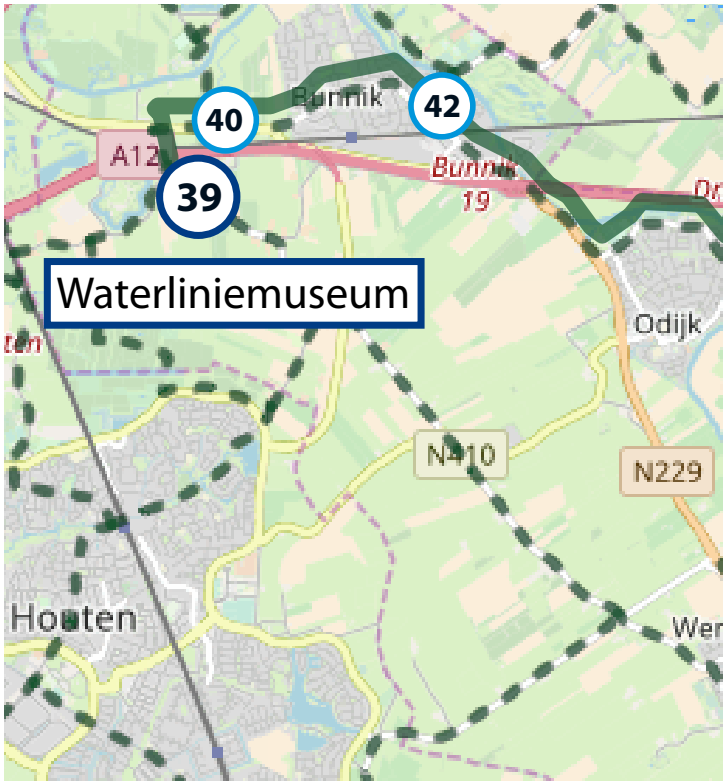
Fort bij Vechten

Achterdijk 12

3981 HB Bunnik

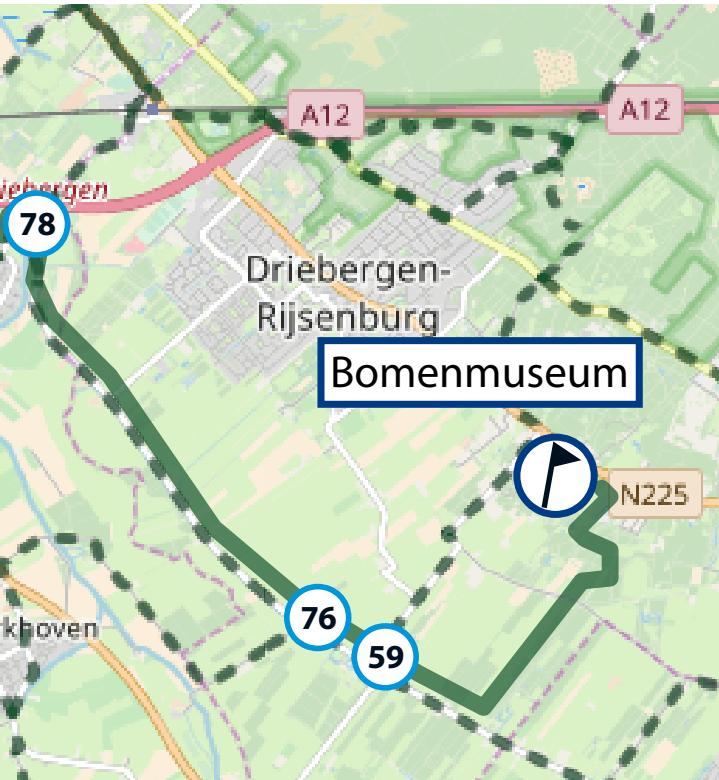
26

Waterliniemuseum

**Bomenmuseum
Gimborn**

Velperengh
3941 BZ Doorn

**NATIONAAL
BOMENMUSEUM
GIMBORN**

LAAT JE VERWONDEREN DOOR HET BOMENRIJK

Nationaal Bomenmuseum Gimborn
Velperengh 13
3941 BZ Doorn
www.bomenmuseum.nl

**WATERLINIE
MUSEUM**

Waterliniemuseum Fort bij Vechten
Achterdijk 12
3981 HB Bunnik
www.waterliniemuseum.nl

Colofon:

Curatoren: Peggy Eras en Elganen Jelsma

Foto's: Elganen Jelsma (tenzij anders vermeld)

Vormgeving: Rob Schultheiss

Druk: Aandacht communicatie

2018
**EUROPEES JAAR
VAN HET CULTUREEL
ERFGOED**
#EuropeForCulture

Het Nationaal Bomenmuseum en het Waterliniemuseum zijn geregistreerde musea. Het Waterliniemuseum accepteert de Museumkaart. De expositie 'On the Move' sluit aan bij het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed 2018